

Nimukanguke!

MATA 2013

Ihohoterwa rikorerwa
mu ngo rizacika rite?

Nimukanguke!

IBIRIMO

Ihohoterwa rikorerwa mu ngo rizacika rite? IPAJI YA 8-11

- 3 HIRYA NO HINO KU ISI
- 4 INAMA ZIGENEWE UMURYANGO
Uko wakwirinda kubwira nabi uwo mwashakanye
- 6 IKIGANIRO
"Nemera ko Imana ari yo yaremye ibinyabuzima"
- 12 ISI N'ABAYITUYE
Twasuye Indoneziya
- 14 ICYO BIBILIYA IBIVUGAHO
Ubuzima
- 16 Uko wagera ku rubuga rwacu mu buryo bwihiuse

Vol. 94, No. 4 / Monthly / KINYARWANDA
Buri nomero isohoka ari amagazeti 43.524.000 mu ndimi 98

Iyi gazeti ntigomba kugurishwa. Kuyandika biri mu bigize umurimo wo kwigisha Bibiliya ukorerwa ku isi hose, kandi ushyigikiwe n'impano zitangwa ku bushake. Uretse aho byavuzwe ukundi, imirongo yose yakuwe muri Bibiliya ikoresha ururimi ruhuje n'ighe tugezemo, yitwa Bibiliya-Ubuhinduzi bw'isi nshya.
Awake! (ISSN 0005-237X) is published monthly by Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc.; L. Weaver, Jr., President; G. F. Simonis, Secretary-Treasurer; 25 Columbia Heights, Brooklyn, NY 11201-2483, and by Watch Tower Bible and Tract Society of South Africa NPC, 1 Robert Broom Drive East, Rangeview, Krugersdorp, 1739. © 2013 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Uburenganzira bwose bwihiariwe n'umwanditsi. Printed in South Africa.

JW.
ORG™

SOMA IBINDI
kuri www.jw.org/rw

URUBYIRUKO

IBIBAZO URUBYIRUKO RWIBAZA . . .
NAKORA IKI MU GIHE BANNYUZUYE?

Celine w'imyaka 20 yaravuze ati "sinzigera nibagirwa amazina banyitaga n'ibintu bavugaga. Batumaga numva ko nta gaciromfite, kandi ko nta cyo maze. Ibyo byatumaga abantu bambona uko ntari." Iyi ngingo iboneka kuri interineti isubiza ibibaza bigira biti "kuki abana bannyuzurana? Ni ba nde bibasirwa kurushya abandi? Hagize abakunnyuzura wabyitwaramo ute?"

(Reba ahantse ngo INYIGHISHO ZA BIBILIYA / URUBYIRUKO)

A B A N A

Soma inkuru zo muri Bibiliya zishushanyije. Ifashishe amapajji ariho iyo myitozo kugira ngo ufashé abana bawé Kongera ubumenyé bwabo kubwira n'abantu bavugwa muri Bibiliya, hamwe n'amahame mbwirizamuco.

(Reba ahantse ngo INYIGHISHO ZA BIBILIYA / ABANA)

Ese wifuza guhabwa ibindi bisobanuro cyangwa kwiga Bibiliya ku buntu?

Jya kuri www.jw.org/rw cyangwa utwandikire kuri aderesi ikurikira:

ABAHAMYA BA YEHOVA: RWANDA: O.R.T.J. B.P 529 KIGALI.
Niba wifuza urutonde rwuzuye rwa za aderesi, jya kuri www.jw.org/contact.

LETA ZUNZE UBUMWE ZA AMERIKA

Mu cyumweru cyatangiye ku ya 29 Ukwakira 2012, mu mugi wa New York habayeho igabannuka ry'ibaya, urugero nk'ubwicanyi, ubugizi bwa nabi bukabije n'ubujura, ugereranyije n'ibabaye mu gihe nk'icyo cy'iminsi itanu mu mwaka wa 2011. Ibyo byatewe n'iki? Byatewe na ya nkubi y'umuyaga ikaze yiswe Sandy, yayogoje inkengero z'inanja mu burasirazuba bwa Leta Zunze za Amerika, igatumwa umuriro ubura mu duce twinshi. Paul Browne umuvugizi w'abapolisi mu mugi wa New York, yaravuze ati "ijo habayeho ibiza cyangwa andi marorerwa [urugero nk'igitero cy'ibyihebe cyabaye ku ya 11 Nzeri 2001], ibikorwa by'ubugizi bwa nabi biragabanuka." Icyakora, ibikorwa by'ubusahuzi byariyongereye kandi ibyo ntibyatangaje Browne. Yaravuze ati "ibyo biterwa n'uko uduce twinshi nta muriro tuba dufite."

U BUHOLANDI

Umurwayi wa mbere watewemo igufwa ry'urwasaya ryakozwe n'imashini, ni umugore w'imyaka 83. Urwasaya rw'uwo mugore rwari rwarangijwe n'uburwayi bufata amagufwa, ariko ubu ashobora kurya, guhumeka no kuvuga neza. Imashini yakoze urwo rwasaya yagije iterateranya uduce tw'ubwoko bw'icyuma kitaremereye bita titaniyumu, nuko baramubaga barumuteramo.

U BUDAGE

Nyuma y'umwaka umwe gusa mu gihugu cy'u Budage hashyizweho **itegeko ribuza abantu kunywera itabi** ahantu hamwe na hamwe hahurira abantu benshi, ubushakashatsi bwagaragaje ko umubare w'abajaga mu bitaro bitewe n'indwara ifata imyanya y'ubuhumekero wagabanutseho 13,3 ku ijana, na ho uw'abazaga kwivuza indwara z'umutima ugabanukaho 8,6 ku ijana.

ANTARAGITIKA

Abahanga mu bya siyansi bafite impungenge z'uko **urusobe rw'ibinyabuzima biba muri Antaragitika rwugarijwe n'ibinyabuzima bitahoze muri ako gace**. Bavuga ko ugereranyije, ba mukerarugendo basura uwo mugabane bahazana buri mwaka imbuto z'ibimera batabishaka, buri wese akazana nk'imbuto 9,5. Akensi baziana zifashe ku nkwego cyangwa ku bikapu byabo. Hari amoko y'ibimera bitahoze muri ako gace yabonetse mu Kigobe cyo mu burengerezuba bwa Antaragitika.

Uko wakwirinda kubwira nabi uwo mwashakanye

AHO IKIBAZO KIRI

Buri gihe iyo wowe n'uwo mwashakanye hari icyo mutumvikanyeho, mutangira kwitana ba mwana. Wowe n'uwo mwashakanye menyereye kubwirana nabi, ku buryo buri gihe muganira mutongana.

Niba ari uko bimeze mu rugo rwanyu, *mushobora kubihagarika*. Icyakora, mugomba kubanza kumenya impamvu zibibatera n'impamvu mugomba kubireka.

IKIBITERA

Umuryango ukomokamo. Abagabo n'abagore bensi baku-
riye mu miryango ihoramo intonganya. Ku bw'ibyo, umwe
mu bashakanye ashobora kujya avuga amagambo ameze
nk'ayo yumvanaga ababyeyi be.

Ingaruka z'imyidagaduro. Filimi n'imikino ishekeje bihita
kuri televiziyo, bituma abantu babona ko kutagaragaza iki-
nyabupfura nta cyo bitwaye, bakabifata nk'urwenya cya-
ngwa bakumva ko bishimishije.

Umuco. Imico imwe n'imwe yumvikanisha ko “umugabo
nyawe” agomba gutwaza igitugu cyangwa ko umugore ago-
mba kugira amahane menshi kugira ngo batamusuzugura.
Iyo abashakanye bafite imyumvire nk'yo bagize icyo batu-
mvikanaho, babana barneze nk'abanzi aho gusenyera umu-
gozi umwe, bakabwirana amagambo akomeretsa, aho gu-
kiza.

Uko impamvu zibibatera zaba ziri kose, kubwirana ama-
gambo mabi bishobora gutuma abashakanye batana kandi
bikabatera indwara. Hari n'abavuga ko aho kubabwira
nabi wabakubita bikarangira. Urugero, hari umugore wari ufi-
te umugabo umubwira nabi kandi akamukubita, wavuze ati
“kwhanganira inkoni biroroshye kuruta ibitutsi. Kuri jye aho
kugira ngo antuke bigeze aha, yankubita.”

Mwakora iki niba wowe n'uwo mwashakanye mubwirana
amagambo mabi ashobora kubasenyera?

ICYO MWAKORA

Jya wishyira mu mwanya wa mugenzi wawe. Ukwiriye kwishyira mu mwanya we, ukagerageza kwiyumvisha uktu amagambo umubwira amubabaza. Niba bishoboka, tekereza ku magambo uherutse kuvuga akababaza uwo mwashakanye. Ntukumve ko amagambo wamubwiye nta cyo atwaye. Ahubwo ujye uzirikana uko yayakiriye. Ese hari amagambo arangwa n'ineza wagombye kuba wakoreshje, aho kuvuga nabi? Bibiliya igira iti "gusubizanya inea bihosha uburakari, ariko ijambu ribabaza ribyutsa umuinya."—Imigani 15:1.

Mujye mwigira ku bandi. Niba nta rugero rwiza mawahwe, mujye mushaka abababera icyitegererero. Mwumvire inama z'abantu bashakanye b'intangarugero mu kubwirana amagambo meza.—Ihame rya Bibiliya: Abafilipi 3:17.

Akensi umuntu avuga nabi bitewe n'ibiri mu mutima we

Komeza kumwishimira nk'uko byari bimeze mbere. Akenshi umuntu avuga nabi bitewe n'ibiri mu mutima we. Ku bw'ibyo, ujye utekereza ibyiza ku wo mwashakanye kandi abe ari byo umwifuriza. Mwongere mukorere hamwe ibantu byajyaga bibashimisha. Murebere hamwe amafoto yanyu ya kera. Ni iki cyabasetsetsaga? Ni iyihe mico yatumye mukundana?—Ihame rya Bibiliya: Luka 6:45.

Jya uvuga ngo "jye" aho kuvuga ngo "wowe." Aho kugira ngo wibasire uwo mwashakanye, mubwire akababaro ute-rwa n'ibikorwa bye. Urugero, ushabora kuvuga uti "ijo ute-ganyije ibyo uzakora utabanje kumbaza, bituma numva nta gaciyo mfite." Ibyo ashobora kubyakira neza kurusha kumbwira uti "ariko wabaye ute? Kuki uhora ukora ibantu utabanje kungisha inama?"—Ihame rya Bibiliya: Abakolosayi 4:6.

Jya umenza igihe cyo guceceka. Mu gihe mutangiye kubwirana nabi mukabona bishobora kubyara intonganya, byaba byiza musubitse ikiganiro. Uwo mwashakanye na-tangira kukubwira nabi, ujye ushakisha uko wakwigendera, hanyuma muze kubiganiraho nyuma mutuje.—Ihame rya Bibiliya: Imigani 17:14. ■

IMIRONGO Y'INGENZI

"Abagabo bakwiriye gukunda abagore babo nk'imibiru yabo bwite."—Abefeso 5:28.

"Umagore agomba kubaha cyane umugabo we."—Abefeso 5:33.

"Gukankama no gutukana bive muri mwe."—Abefeso 4:31.

"GUTUKANA" BIKUBIYEMO IKI?

Bibiliya igira iti "gukankama no gutukana bive muri mwe" (Abefeso 4:31). Kuki Pawulo yashiyize itandukaniro hagati yo "gukankama" no "gutukana"? Ijambo ry'ikigiriki ryahinduwemo "gukankama" (*krau-ge*) ryumvikanisha kuzamura ijwi. Naho ijambo ry'ikigiriki ryahinduwemo "gutukana" (*bla-sphe-mi'a*) ryumvikanisha ubutumwa bukubiye mu byo uvuze. Ibyo bisobanura iki? Bisobanura ko umuntu utukana, atari ko buri gihe aba asakuza. Mu by'ukuri gutukana, bikubiye-mo amagambo yose asesereza cyangwa atesha umuntu agaciro, nubwo wayavuga utuje.

“Nemera ko Imana ari yo yaremye ibinyabuzima”

Brett Schenck ni impuguke mu kubungabunga ibidukikije muri Amerika, akaba ari mu kiruhuko cy'iza bukur. Yize ibijyanye n'ubwuzuzanye bw'ibimera, inyamaswa n'ibindi bidukikije. Kuki yizera ko hariho Umuremyi? Igazeti ya *Nimukanguke!* yagiranye ikiganiro na we, imubaza impamvu yizera Imana hamwe n'ubushakashatsi bwe mu bya siyansi.

Ubundi uri muntu ki?

Data yari injenyeri mu birebana n'imashini. Yanshishikarizaga ku-ziga imibare na siyansi. Nkiri muto, nashishikazwaga n'ibimera n'inyamaswa nabonaga mu migezi no mu byuzi byo hafi y'iwacu mu mudugudu wa New Paris, muri leta ya Ohio muri Amerika. Ku bw'ibyo, igihe najyaga kwiga muri kaminuza ya Purdue, nize ibijyanye n'ibinyabuzima.

None se kuva kera washishikazwaga n'ib'yidini?

Yego. Data yanshishikarizaga ku-ziga ibirebana n'imyizerere y'idini

ryacu ry'Abaluteriyani. Nize ikigiriki cyavugwaga na rubanda (Koine), kikaba ari rumwe mu ndimi z'umwimerere Bibiliya yanditswemo. Ibyo byatumye ntangira guha Bibiliya agaciro.

None se inyigisho y'ubwihindurize wayibonaga ute?

Idini ryanje ryemeraga iyo nyigisho. Bagenzi banjiye na bo barayemeraga. Ibyo byatumye ntayishidikanyaho na busa. Ariko kandi, nemeraga ko Imana iriho. Nibwiraga ko izo nyigisho zombi zuzuzanya. Nubwo nemera Bi-

biliya, sinumvaga ko yaturutse ku Mana.

Ni iki cyatumye uhindura uko wabonaga Bibiliya?

Abahamy ba Yehova babiri, Steve na Sandy, baje kudusura jye n'umugore wanje Debbie. Batweretse ko nubwo Bibiliya atari igitabo cya siyansi, ibyo ivuga ku birebana na siyansi biba ari ukuri. Urugero, ivuga ko Imana 'ituye *hejuru y'uruziga rw'isi'* (Yesaya 40:22). Nanone ivuga ko Imana 'yatendetse isi *hejuru y'ubusa*' (Yobu 26:7). Kubera ko ico gihe nakoreshaga amafoto y'ibogajuru mu kwiga urusobe rw'ibinyabuzima, amagambo yo muri iyo mirongo yarantangaje cyane. Ayo magambo yanditswe kera, mbere y'uko hagira umuntu ufotora isi ngo amenye ko itendetse ku busa. Uko Steve na Sandy bagendaga batwigisha Bibiliya jye

'Kuba ibinyabuzima byo ku isi bifite ubushobozi bwo kongera kwisana byanyemeje ko Imana ari yo yabiremye'

n'umugore wanjye, ni ko nage-ndaga nsobanukirwa ubuhanuza bwo muri Bibiliya bwasohoye, inama z'ingirakamaro ziykubiyemo hamwe n'ibisobanuro byayo byumviana. Buhoro buhoro, naje kwemera ko Bibiliya ari ljambo ry'Imana.

Ni iki cyatumye uhindura uko wumvaga inkomoko y'ubuzima?

Steve yaje kunyereka amagambo asobanutse yo muri Bibiliya, agira ati "nuko Yehova Imana arema umuntu mu mukungugu wo hasi" (Intangiriro 2:7). Bibiliya igaragara za neza uko umuntu wa mbere yabayeho. Ibyo bituma havuka ikibazo kigira kiti "ese ibyo Bibiliya ivuga bihuje na siyansi?" Steve yansabye gukora ubushakashatsi kuri icyo kibazo, maze ndabukora.

None se ni iki wamenye ku birebana n'ubwihindurize?

Ni byinshi. Kimwe muri ibyo ni ukuntu inyigisho y'ubwihindurize igerageza gusobanura inkomoko y'ubuzima. Ibinyabuzima bigizwe n'ibice bikora neza, urugero nk'u-mutima, ibihaha n'amaso. Byogege kandi, iyo urebe ye ingirabuzimafatizo muri mikorosikopi, usanga hakoreramo icyo twagereranya n'imashini zihambaye. None se ni nde wahanze ibyo byose? Abashygikira inyigisho y'ubwihindurize bihandagaza ba-vuga ko ibinyabuzima bifite imbaraga kurusha ibindi, ari byo byagi-

ye birokoka. Gusa icyo gitekerezo ntigisubiza ikibazo kigira kiti "imikorere y'ibyo binyabuzima yaba-yeho ite?" Namenye ko hari abahanga bensi mu bya siyansi bazi neza ko ubwihindurize budashobora gusubiza icyo kibazo. Umwarimu wigishaga imiterere y'inyamaswa, yanyibiye ibanga ambwira ko nta nyigisho n'imwe y'ubwihindurize yemera. Ariko ntiyigeraga abihiungutsa, kuko yati-nyaga gutakaza akazi.

Ese kumenya imiterere y'urusobe rw'ibinyabuzima byakomeje ukwizera kwawe?

Cyane rwose. Mu bushakashatsi nakoze, nibanze ku mikoraniye y'ibinyabuzima. Nasanze ibinyabuzima byose byo ku isi ari magirirane. Aha natanga urugero rw'indabo n'inzuki. Ubusanzwe indabo z'ibimera zikurura inzuki bitewe n'imiterere yazo, amabaraya yazo, impumuro yazo n'umushongi ubamo, maze zikazishyiraho insinda. Inzuki zitungwa n'uwo mushongi zigatwara n'insinda zikazijiana ku bindi bimera, zikaba zirabibanguriye. Biragagara rero ko inzuki n'indabo byuzuzanya, kimwe kikabeshaho iki-ndi.

Ihiba mu rusobe rw'ibinyabuzima byose biruzuzanya. Muri urwo rusobe usangamo amoko menshi y'inyamaswa, ibimera, za bagiteri n'uruhumbu. Inyamaswa zosezikura ibyokurya n'umwuka wa ogisijeni ku bimera, kandi ibimera byinshi bibeshwaho n'inyama-

swa. Nubwo gusobanukirwa imikorere y'urusobe rw'ibinyabuzima bigoye kandi ibyo binyabuzima bikaba bishobora gupfa mu buryo bworoshye, bishobora gukomeza kubaho mu gihe cy'imyaka ibari-rwa mu bihumbi. N'iyo urusobe rw'ibinyabuzima rwangiritse bite-we n'ikirere gihumanye, maze ikibazo cyatumye ikirere gihumana kigakemurwa, ibinyabuzima byongera kororoka. Iyo ntekereje ko ibinyabuzima byo ku isi byose bifite ubushobozi bwo kongera kwisana, bituma nemera ntashidikanya ko Imana ari yo yabihanzze.

Kuki wabaye Umuhamya wa Yehova?

Nbabazwaga cyane no kubona abantu bangiza ibidukikije. Nari nzi ko nubwo urusobe rw'ibinyabuzima rufite ubushobozi bwo kongera kwisana, abantu bashobora kururimbura. Mbifashijwemo n'Abahamya ba Yehova, namenye ko Imana 'izarimbura abarimbura isi' nk'uko Ibyanditswe bibivuga (Ibyahishuw 11:18). Ayo magambo yaramfashije cyane. Uko nagegenda niga Bibiliya, ni ko nage-ndaga menya ko ibyo Imana idusezeranya bizasohora nta kabuza.

Nshimishwa no kugeza ku bandi imyizerere yanjiye, kandi hari abahanga mu bya siyansi nighi-jie Bibiliya. Ubu mfite imyaka 55. Nafashe ikiruhuko cy'iza buku mbere y'igihe, kugira ngo njye mara igihe kirekire mfasha abantu gusobanukirwa ibirebana n'Umuremyi, n'umugambi aftifi iyisi yacu nziza cyane. ■

Ihohoterwa rikorerwa mu ngo rizacika rite?

Inkuru ya 1: Ababyeyi ba Isabel* baje kumusura. Ni nimugoroba, barimo barasabana n'umukobwa wabo Isabel n'umugabo we, ndetse baraganira bishimye. Kandi reka bishime ni mu gihe, kuko babona ko umukwe wabo abafatiye umukobwa neza.

Inkuru ya 2: Frank afite umujinya. Ubusanzwe iyo afite umujinya awutura umugore we, akamukubita inshyi, akamutera imigeri, akamupfura imisatsi, cyangwa agahonda umutwe we ku rukuta.

* Muri iyi ngingo amazina amwe n'amwe yarahinduwe.

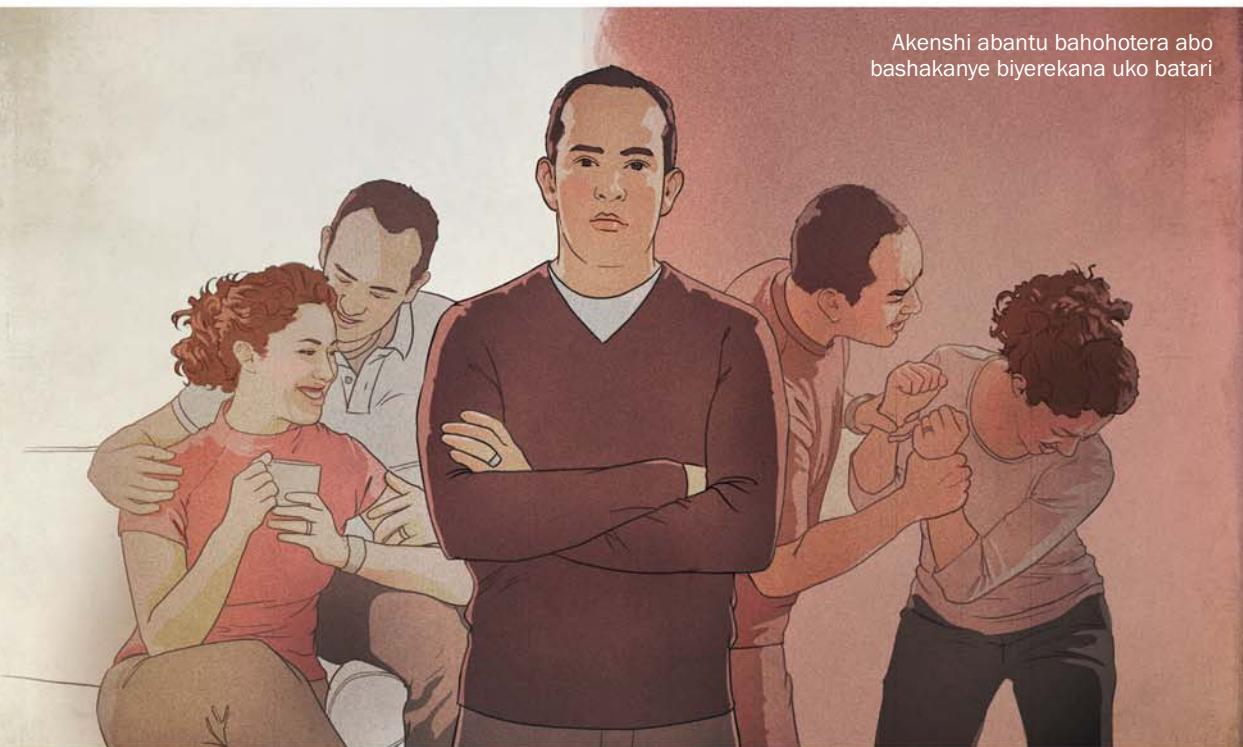
USHOBORA gutangazwa n'uko ibivugwa muri izo nkuru byabaye mu muryango umwe.

Kimwe n'abandi benshi bahohotera abo bashakanye, iyo Frank ari kumwe

n'abandi bantu cyangwa sebukwe na nyirabukwe, ubona ari umuntu mwiza, yaba ari kumwe n'umugore we agahinduka inyamaswa.

Abagabo benshi bameze nka Frank,

Akensi abantu bahohotera abo bashakanye biyerekana uko batari

baba barakuriye mu miryangó y'abanyaru-gomo, maze bamara kuba bakuru bakumva ko imyifatire nk'iyo nta cyo itwaye. Icyakora, ihohoterwa rikorerwa mu ngo si ikintu gisanzwe. Ni yo mpamvu iyo abantu benshi bumvise inkuru y'umugabo wakubise umugore we bumva ko ari amahano.

Nubwo bimeze bityo ariko, ihohoterwa nk'iro rimaze gufata indi ntera. Urugero, muri Leta Zunze Ubumwe za Amerika, ubu-shakashatsi bwagaragaje ko hari umunsi abantu barenga 16 bahamagaraga buri munota bavuga ko bahohotewe n'abo ba-shakanye. Iryo hohoterwa rimaze kuba icyorezo hirya no hino ku isi. Abantu b'ingeri zose baribasirwa hatitawe ku muco wabo, urwego rw'imibereho cyangwa ubwo-ko bwabo. Kubera ko hari abahohoterwa ntibabivuge, nta gushidikanya ko ibantu byazambye kuruta uko imibare ibigaragaza.*

Raporozivuga iby'ihohoterwa ryo mu ngo zituma havuka ibibazo bitandukanye. Bisshoboka bite ko umugabo yakora ibikorwa by'ubugome nk'ibyo, cyane cyane abikorera umugore we? Ese hari icyakorwa ngo abagabo bakubita abagore babireke?

Abahamya ba Yehova, ari na bo banditsi b'iyi gazeti, bizera ko inama zo muri Bibiliya zishobora gufasha abagabo n'abagore b'abanyamahane, bagahindura imyifatire yabo. Ese biroroshye? Oya rwose. Ariko se birashoboka? Yego. Kwiga Bibiliya byafashije abantu benshi kureka urugomo, baba abagwaneza kandi bubaha abandi (Abakolosayi 3:8-10). Reka dusuzume inkuru y'ibyabaye kuri Troy na Valerie.

Mwari mubanye mute?

Valerie: Mu ijoro twemeranyije ko

* Nta wahakana ko hari abagabo benshi bakubita n'abagore. Ariko kandi, raporo zigaragaza ko ahanini abagabo ari bo bahohoterwa abagore babo.

KUKI BATIGENDER?

Kuki abagore bamwe na bamwe bahitamo kugumana n'abagabo babo kandi babahohotera? Ahanini biterwa no gutinya ko baramutse bigende-ye, ibantu byarushaho kuzamba. Hari abagabo ba-kangisha abagore babo ko nibaramuka bahukanye bazabagirira nabi cyangwa bakabica. Kandi koko hari abo byagiye bibaho.

Abandi bagore batinya kugenda, batekereza ko incuti zabo na bene wabo bashobora kubarwanya, ntibumve ko imimerere barimo iteje akaga. Uru-gero, Isabel wavuzwe mu ntangiriro y'iyi ngingo yahisemo guta umugabo we. Yaravuze ati "muku-ru wanje yarandakariye, maze antegeka gusubirayo. Yatekerezaga ko umugabo wanje ari mwiza ku buryo atagira ubugome nk'ubwo. Abaturanyi bose baranyamaganye, biba ngombwa ko jye n'abana banje dusubirayo."

Icyakora, hari izindi mpamvu zituma abagore bamwe na bamwe bahitamo kugumana n'abagabo babo:

- Baba bifuza ko abana babo barerwa n'ababye yi babo bombi.
- Baba bumva ko batazashobora kwitunga ngo batunge n'abana babo.
- Baba bumva ko ari bo bafite amakosa.
- Batinya kuvuga ko bahohoterwa.
- Baba bumva ko ibantu bizahinduka.

Abahamya ba Yehova bakurikiza ihame ryo muri Bibiliya rivuga ko impamvu imwe rukumbi ituma umuntu atana n'uwo bashakanye ari ubusambar-nyi (Matayo 5:32). Icyakora, hari impamvu zishobora gutuma bamwe bahukana, muri zo hakaba harimo urugomo rukabije bagirirwa n'abo bashakanye.

tuzabana, Troy yankubise urushyi ku buryo namaze icyumweru cyose narabyimbiwe. Yansabye imbabazi abikuye ku mutima ambwira ko atazongera. Ibyo byarakomeje no mu myaka yakurikiyeho.

Troy: Narakazwaga n'ubusa, urugero nk'iyo umugore wanje yatindaga guhisha.

AMAHAME YA BIBILIYA YAFASHA ABAGABO

Jya wubaha umugore wawe kandi umuhe agaciro.—1 Petero 3:7.

Kunda umugore wawe nk'uko wikunda.
—Abefeso 5:28, 29.

Komeza kumukunda.—Abefeso 5:25.

Irinde kumutuka.—Abefeso 4:29, 31.

Itoze kwifata.—Imigani 29:11.

Jya uzirikana ko icyubahiro uzagiheshwa no kumenya kwifata cyangwa kwigenzura, aho kugenzura abandi.—Imigani 16:32.

Jya utekereza ku ngaruka z'amagambo yawe.—Abagalatiya 6:7.

Niba wumva kwifata bikunaniye,
jya wigendera.—Imigani 17:14.

Itoze kwanga urugomo.—Zaburi 11:5.

Bona ko umugore wawe ari umuntu ushoboye; aho kumva ko nta gaciro afite.
—Intangiriro 1:31; 2:18.

Hari igihe nakubise Valerie pisitori. Ikindi gihe naramukubise mugira inoge, ngira ngo yapfuye. Hanyuma nagerageje kumutera ubwoba, mfatira icyuma ku ijosi ry'umwana wacu, mukangisha ko ngiye kumwica.

Valerie: Nari narahahamutse. Hari igihe nahukanaga nkazaruka Troy yaramaze gcururuka. Nubwo yari yarandembeje, ibitutsi bye byarambabazaga kuruta kunkubita.

None se Troy, ubundi wahoze uri umunyamahane?

Troy: Yego. Natangiye kugira amahane nkiri muto kuko nakuriye mu muryango wa-horagamo urugomo. Data yahoraga akubitira mama imbere yanje n'abo tuvukana. Amaze kwigendera, mama yashakanye n'undi mugabo, maze na we akajya amukubita. Uwo mugabo yageze ubwo jye na mushiki wanje adufata ku ngufu maze arafungwa. Birumvikana ko ibyo ntagombye kubigira urwitwazo rwo kugira urugomo.

None se Valerie, kuki wemeye kugumana n'umugabo wawe?

Valerie: Nari mfite ubwoba. Naribazaga nti "ubu se ndamatse ngiye, ntiyazampiga akanyica cyangwa akica ababyeyi banje? Ubwo se mureze maze ibintu bikarushaho kuzamba byagenda bite?"

Watangiye guhinduka ryari?

Troy: Abahamya ba Yehova batangiye kwigisha umugore wanje Bibiliya. Nabanje kumugirira ishyari bitewe n'incuti yari amaze kunguka, nkumva ko nagombaga kumuvana muri iyo dini nabonaga ko ari inzaduka. Ibyo byatumye ndushaho kugirira Valerie n'abandi Bahamya urugomo. Arikko umunsi umwe, umuhungu wacu w'imyaka 4 witwa Daniel wajyaga arwara igicuri, yamaze mu bitaro ibyumweru bigera hafi kuri bitatu. Muri icyo gihe cyose, Abahamya baradufashije cyane, ku buryo bashiyizeho gahunda yo kwita ku mukobwa wacu witwa Desiree w'imyaka 6. Hari Umuhamya

wari waraye ijoro ryose ku kazi, ariko yiriwe arwaje Daniel, kugira ngo Valerie aryame ho gato. Nubwo nasuzuguraga Abahamya, ineza yabo yankoze ku mutima cyane. Naje kubona ko Abahamya ari bo Bakristo b'ukuri, hanyuma mbasaba kunyigisha Bibiliya. Mu gihe nigaga Bibiliya, namenye uko umugabo yagombye gufata umugore we. Nahise ndeka urugomo no gutukana, amaherezo mba Umuhamya wa Yehova.

Ni ayahe mahame yo muri Bibiliya yagufashije?

Troy: Ni menshi. Muri 1 Petero 3:7, Bibiliya ivuga ko nagombye ‘kubaha’ umugore wanje. Mu Bagalatiya 5:23, Bibiliya idute-ra inkunga yo “kwitonda” no “kumenya kwifata.” Mu Befeso 4:31, hamagana ibyo “gutukana.” Mu Baheburayo 4:13, havuga ko “ibintu byose bitwikuruwe imbere” y’Imana. Ubwo rero Imana ibona imyifatire yanje, nubwo abaturanyi banje batayibona. Nanone namenye ko nagombaga guhindura incuti, kuko “kwifatanya n’ababi byonona imyifatire myiza” (1 Abakorinto 15:33). Abahoze ari incuti zanje banshishikarizaga kugira urugomo. Bumvaga ko gukubita umugore bituma atagusuzugura.

None se ubu mubanye mute?

Valerie: Troy amaze imyaka 25 ari Umuhamya wa Yehova. Kuva icyo gihe arankunda, akamfata neza kandi akanyubaha.

Troy: Nta cyo nakora ngo mpindure uko nababaje umugore wanje, kandi rwose ntibyari bikwirije ko mukorera ibyo namukoreye. Ariko ntegerezanyije amatsiko igithe ibivugwa muri Yesaya 65:17 bizasohorera, maze ibyaturanze bikibagirana.

Ni iyihe nama mwagira abari mu miryango ikirangwa n’ihohoterwa?

Troy: Niba utuka uwo mwashakanye cyangwa ukamukubita, jya wemera ko ukenye inama, kandi uzsabe. Hari inama nyinshi zabigufashamo. Kwiga Bibiliya mbifashijwemo n’Abahamya ba Yehova no

Kwiga Bibiliya byafashije abagabo benshi guhinduka

kwifatanya na bo, byamfashije kureka urugomo.

Valerie: Jya wirinda kugereranya umuryango wawe n’uw’abandi, cyangwa ngo ukurikize inama abantu bakugira *bibwira* ko ari zo zigukwiriye. Nubwo abantu bose bitabagendekera nk’uko byagenze mu muryango wacu, nshimishwa n’uko nagumanye n’umugabo wanje, kuko ubu tubanye neza!

HEHE N’IHOHOTERWA RIKORERWA MU NGO!

Bibiliya igira iti “Ibyanditswe byera byose byahumetswe n’Imana, kandi bifite akamaro ko kwigisha no gucyaha no gushyira ibintu mu buryo” (2 Timoteyo 3:16). Kimwe na Troy wavuzwe muri iyi nkuru, hari abantu benshi bahohoteraga abo bashakanye, maze inama zo muri Bibiliya zituma bahindura imyumvire n’imyifatire.

Ese wifuza kumenya inama Bibiliya itanga zagirira akamaro umuryango wawe? Baza Abahamya ba Yehova bo hafi y’iwanu, cyangwa ujye kuri www.jw.org/rw. ■

Twasuye Indoneziya

Igazeti ya Nimukanguke!
isohoka mu ndimi 98,
harimo n'ikinyandoneziya
(Nanone bita ikibahasa
cyo muri Indoneziya)

GIHUGU cya Indoneziya kigizwe n'ibirwa bigera ku 17.000.
Abaturage baho barangwa n'urugwiro, kwihangana, kugira
ikinyabupfura no kwakira abashyitsi.

Bakunda kurya umuceri uri kumwe n'uburisho burimo
ibirungo biryoshye, bakarenzaho imbuto. Mu turere tumwe
na tumwe, abagize umuryango basangira bicaye ku musa-
mbi, bagafata uburisho bakabuvanga n'umuceri maze ba-
karisha intoki. Abaturage bo muri Indoneziya benshi bavu-
ga ko ibyokurya basangiye batyo bibaryohera cyane.

Abaturage bo muri Indoneziya bakunda ubugeni, kubyina
n'umuzika. Bafite igikoresho gakondo cy'umuzika gikozwe
mu migano baterateranya. Bagikora mu buryo bwihariye,
maze umuntu yagicugusa kigatanga jwi ry'umuzika ryiha-
riye. Kugira ngo abacuranzi bacurange icyo gikoresho, bisa-
ba ko bafatanya, buri wese acugusa igikoresho cye mu gihe
gikwiriye.

Mbere y'ikinyejana cya 15, muri Indoneziya hari higanje
idini ry'Abahindu n'iry'Ababuda. Arikò mu kinyejana cya
16, Abisilamu batangiyé kugira uruhare rukomeye mu
muco w'abaturage bo muri Indoneziya. Abanyaburayi baha-
geze mu kinyejana cya 16 bashakisha ibirungo bihabone-
ka, maze bituma binjiza amadini yiyyita aya gikristo muri icyo
gihugu.

Inyamaswa yo mu bwoko
bw'impundu ikunze kuba mu
mashyamba y'inzitane ya
Sumatra na Borneo, ni yo
nyamaswa nini ku isi yibera mu
biti. Ingabo ikuze iba ipima ibiro
hafi 91, kandi iyo amaboko yayo
arambuye aba afite hafi metero
ebiyiri n'igice.

Abantu baho bakunda
urubuto rusa n'inanasi,
rufite umushongi
uryohereye, nubwo
rufite impumuro mbi

Umwana uvaza
umwirongi wo muri
Indoneziya bita *suling*
ukoze mu migano

Abahamya ba Yehova, bazwi ku isi hose bitewe no kwigisha Bibiliya, batangiye gukorera muri Indoneziya kuva mu wa 1931. Ubu muri icyo gihugu hari Abahamya ba Yehova barenga 22.000. Bashyiraho imihat iugira ngo babwirize abafite ubumuga bwo kutumva. Vuba aha, abagera kuri 500 bitabiriye amateraniro yihariye y'Abahamya ba Yehova yo mu rurimi rw'amarenga, bagiye kwizihiza Urwibutso rw'urupfu rwa Yesu Kristo.

TYAZA UBWENGE

Mu bintu bikurikira, ibiba muri Indoneziya ni ibihe?

- (a) amoko 20.000 y'ibimera
- (b) ubwoko bw'inyamabere nini ku isi
- (c) ururabo runini ku isi
- (d) ururabo rurerure ku isi

rure ku isirukaresha na metero 3.

nufite murambararo wa sentimetero 91, naheo nure
Igisubizo: Byose uko arifinie. Ururabo runini ku isi,

AMAKURU Y'IBANZE

Abaturage: 237.600.000

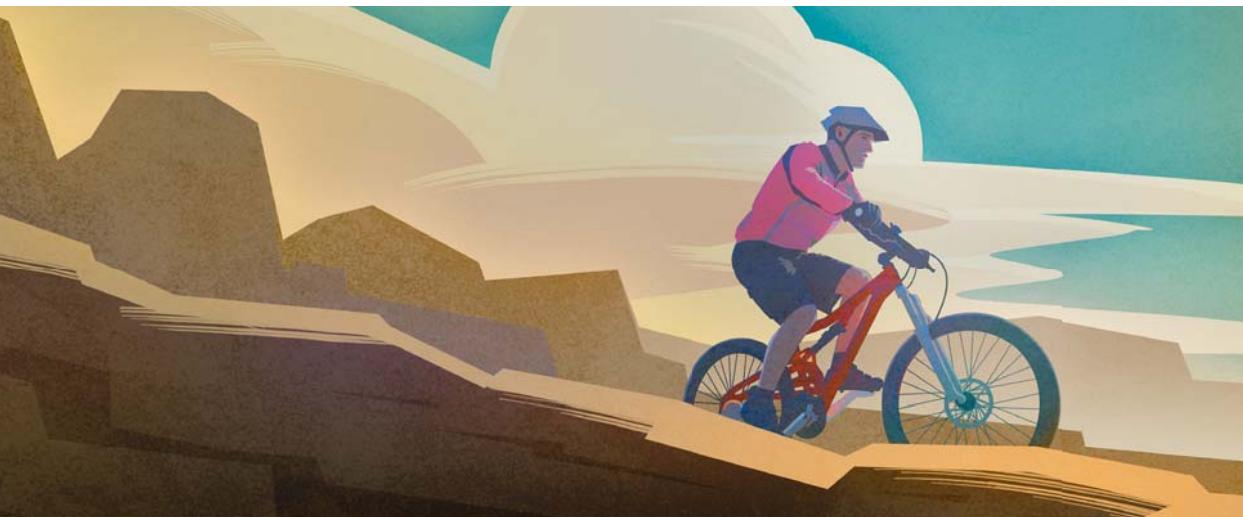
Umurwa mukuru: Jakarta

Ikirere: Harashyuha

Ibyo bohereza mu mahanga:
Amamesa, peteroli, kawucu
na nyiramugengeri

Indimi: Ikibahasa,
ikinyandoneziya n'izindi ndimi
zibarirwa mu magana zivugwa
na ba kavukire mu turere
dutandukanye

Amadini: Higanje Abisilamu
(88 ku ijana)

UBUZIMA

Ese Imana ishishikazwa n'uko twita ku buzima bwacu?

*“Ntukabe mu bantu
banywa divayi nyinshi, no
hagati y’abanyandanini
bakunda kurya inyama.”*

—Imigani 23:20.

IMPAMVU ARI IBY’INGENZI. Bibiliya si igitabo cy’ubuvuzi, kandi ntitanga amabwiriza kuri buri kantu kose kajyanye n’imyifatire y’abantu. Ariko kandi, kumenya uko Imana ibona ibirebana n’ubuzima nk’uko Bibiliya ibigaragaza, bishobora kutugirira akamaro.

ICYO BIBILIYA IBIVUGAHO. Hari imirongo itandukanye yo muri Bibiliya igaragaza ko Imana ishishikazwa n’ibyo dukora twita ku buzima bwacu. Bibiliya yamagana ibikorwa byo gushayisha, urugero nk’ubusinzi n’inda nini (Imigani 23:20). Mu Mategeko Imana yahaye Isirayeli ya kera, harimo n’amabwiriza yo kwirinda indwara cyangwa gutuma zidakwirakwira. Nanone ayo mategeko yari akubiyemo amabwiriza asobanutse yari agamije kubarinda impanuka (Gutegeka kwa Kabiri 22:8). Biragaragara rero ko Bibiliya idutera inkunga yo kwita ku buzima bwacu no gufata ingamba zifatika kugira ngo tuburinde.

Ni iki gituma turwara?

ICYO ABANTU BABIVUGAHO. Abantu benshi bumva ko kurwara ari ibuntu bitugwirira. Abandi batekereza ko imbaraga ndengakamere, urugero nk'imyuka mibi, ari zo zituma abantu barwara.

ICYO BIBILIYA IBIVUGAHO. Bibiliya ivuga ko kuba turwara biterwa n'umuntu wa mbere wigometse ku Mana (Abaroma 5:12). Mbere y'uko ababyeyi bacu ba mbere ari bo Adamu na Eva bigomeka, bari bafite ubuzima buzira umuze. Bari bazi ko nibaramuka banze gukomeza kwitabwaho n'lmana irangwa n'urukundo, bagombaga gu-pfa (Intangiriro 2:16, 17). Ariko bihinduye abanzi bayo, maze bataka-za ubutungane.*

Ababyeyi bacu ba mbere bamaze kwigomeka, baturaze kudatungana. Ku bw'ibyo, nubwo abantu bakora ibishoboka byose ngo bakureho indwara, turacyarwara.

ICYO WAKORA. Bibiliya igaragaza ko niwiyunga n'lmana ukumvira amahame yayo arangwa n'ubwenge, uzagira ubuzima butunganye muri paradizo ku isi (Yesaya 33:24). Imana yatanze isezerano ry'u-ko izavanaho burundi imbabaro, indwara n'urupfu.—Ibyahishuwe 21: 3, 4.

* Muri iyi ngingo, ijambo “ubutungane” ryerekeza ku buzima buzira umuze Imana yarema-nye abantu ba mbere; ntibashoboraga kurwara cyangwa gu-pfa.

*'Icyaha cyinjiye mu isi
binyuze ku muntu umwe,
n'urupfu rwinjira mu isi
binyuze ku cyaha.'*

—Abaroma 5:12.

Ese Bibiliya ibuza abantu kwivuza?

ICYO ABANTU BABIVUGAHO. Hari abumva ko mu gihe umuntu arwae, batagomba kumujiana kwa muganga, ahubwo ko bagomba ku-musengera kugira ngo akire.

ICYO BIBILIYA IBIVUGAHO. Mu bihe bya Bibiliya, Imana yemeraga ko mu bwoko bwayo habamo abaganga (Intangiriro 38:28; Abakolosayi 4:14). Muri Bibiliya, nta hantu na hamwe hagaragaza ko Imana ya-ngaga ko bakoresha imiti y'ibyatsi, amavuta, ibiribwa cyangwa ubundi buryo bwo kuvura. N'ikimenyimenyi, Yesu yaravuze ati “abantu bazi-ma si bo bakeneye umuganga, ahubwo abarwayi ni bo bamukeneye.” —Matayo 9:12.

Ariko kandi, Bibiliya ntishygikira uburyo bwose bwo kwivuza. Urugero, ntishygikira uburyo bwo gusengera abantu ngo bakire. Nanone Ima-na ntijemera uburyo bwo kuvurwa bufitanye isano n'ubupfumu (Abagalatiya 5:19-21). Uretse uburyo bwo kwivuza Bibiliya iciraho iteka, mu gihe umuntu arwaye yagombye kujya kwa muganga, akavurwa mu buryo bukwiriye. ■

*"Abantu bazima si bo
bakeneye umuganga,
ahubwo abarwayi ni bo
bamukeneye." —Matayo 9:12.*

Uko wagera ku rubuga rwacu mu buryo bwhuse

Guhera kuri iyi nomero, igazeti ya *Nimukanguke!* izaba ibonekaho kode zagufasha kugera ku rubuga rwacu mu buryo bwhuse. Izo kode ni bwoko ki? Ni kode zihariye ufotora maze zikakohereza ku rubuga rwacu. Icyo usabwa ni telefoni yabigenewe ifite kamera na interineti cyangwa indi telefoni igezweho.

1 Vana kuri interineti porogaramu ishobora gusoma izo kode.

2 Fungura iyo porogaramu.

3 Tunga kamera ya telefoni yawe kuri izo kode.

Urahita ugera ku rubuga rwacu.